

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

poslední letošní Bulletin již pro Vás celý připravil autorský tým nových stážistů, který snad naváže na naše úspěšné bývalé kolegy, působící nyní různě na soudech, ministerstvech, ambasádách, na prestižních univerzitách či v advokátních kancelářích.

Nejožehavějším tématem roku 2015 se bezkonkurenčně stala uprchlická vlna směřující zejména z konfliktních blízkovýchodních oblastí do západní Evropy. Jednoho z významných aktérů v tuzemské poučenější debatě představovala Kancelář Veřejného ochránce práv (KVOP), která přispěla jak odbornými podklady, tak právními i morálními apely. Marie Lukasová, vedoucí oddělení dohledu nad omezováním osobní svobody KVOP, hodnotí první desetiletí ombudsmanské agendy prevence špatného zacházení. Dále v Bulletinu rozebíráme, že zacházením s osobami v detenčním zařízení Běle Jezové se zabýval už i Evropský

soud a také, že existují alternativní způsoby, kterými lze řešit pobyt uprchlíků na našem území.

Dále se v Bulletinu zabýváme tématem, o němž budeme v příštím roce zřejmě slyšet stále častěji. V Ženevě se v půlce listopadu odehrálo čtvrté Fórum OSN k byznysu a lidským právům, jehož se zúčastnily přes dvě tisícovky delegátů.

Naše Centrum vypracovalo pro Ministerstvo zahraničních věcí studii k problematice lidských práv a byznysu v České republice a pomalu se pod patronací Úřadu vlády rozbíhá debata, jak přetavit Obecné zásady OSN k byznysu a lidským právům do Národního akčního plánu. Budeme sledovat, jak se podaří usmířit dosti rozdílné perspektivy panující mezi zástupci byznysu, odborů, nevládních organizací, ale i mezi ministerstvy.

Ať se vám v roce 2016 daří
přeje za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Hubert Smekal

Obsah

Veřejný ochránce práv a 10 let prevence špatného zacházení

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 6

Jihoafrická republika plánuje vystoupit z jurisdikce Mezinárodního trestního soudu

Španieli vydali zatykač na izraelského premiéra Benjaminu Netanyahu

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 9

Evropský soud pro lidská práva vyzval ČR k propuštění afghánské rodiny

Alternativy k detenci

Schizma v oblasti lidských práv na evropské úrovni?

Evropská unie přijala Akční plán na podporu a ochranu lidských práv

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 17

Ropa a lidská práva v Nigérii

Proběhl IV. ročník fóra OSN na téma byznys a lidská práva

Barmské parlamentní volby jako další krok k demokratizaci země

4) Česká republika a lidská práva | 22

Ústavní soud označil jednání policie s cizincem za ponižující

Třetí Ústavní soud bude brzy kompletní

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Veřejný ochránce práv a 10 let prevence špatného zacházení

Marie Lukasová, vedoucí oddělení dohledu nad omezováním osobní svobody Kanceláře veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv ze zákona přispívá k ochraně základních práv a svobod v České republice. Jedním z jeho úkolů je i prevence špatného zacházení, neboť působí jako národní preventivní mechanismus podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Letos se naplňuje desátý rok této agendy a je namístě bilancovat.

Systematické návštěvy

Česká republika zvolila při ustavování národního preventivního mechanismu tzv. ombudsmanský model, jak je to v Evropě běžné. Zákon o veřejném ochránci práv (č. 349/1999 Sb.) byl s účinností k 1. 1. 2006 novelizován (zákonem č. 381/2005 Sb.) a doplněn o působnost ochránce provádět tzv. systematické návštěvy míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku závislosti na poskytované péči.

V roce 2006 agendu národního preventivního mechanismu realizoval ombudsman Otakar Motejl a vybuodovala ji jeho zástupkyně Anna Šabatová. Nyní je to opět ona, kdo monitoring řídí poté, co v mezidobě působila i v Evropském výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT). Mimochodem, pro provádění systematických návštěv byla od počátku určující právě inspirace prací CPT, jako mechanismu ochrany lidských práv, který v rámci Rady Evropy aktivním působením doplňuje soudní ochranu zajišťovanou štrasburským soudem.

Systematické návštěvy mají podle zákona za cíl posílit ochranu před mučením, krutým, nelidským, ponižujícím zacházením nebo trestáním a jiným špatným zacházením. Od počátku jsou pojaty jako neohlášená šetření zaměřená nejen na odhalování zakázaného zacházení, ale také reálného rizika, že k němu dojde. Špatné zacházení ochránce pojímá široce – jednak ve smyslu zacházení zakázaného čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních

svobod), jednak jako porušení jiného základního práva v závažné intenzitě.

Činnost ochránce spočívá v předkládání zpráv obsahujících zjištění a doporučení nebo návrhy opatření k nápravě, a to jak navštíveným zařízením, tak příslušným orgánům státu. Nemálo sil ovšem stojí jejich další prosazování a také osvěta.

Uplynulé desetiletí lze vyjádřit počtem provedených návštěv:

	POČET
VĚZNICE	31
POLICEJNÍ CELY	80
DĚTSKÁ ZAŘÍZENÍ	54
ZAŘÍZENÍ PRO ZAJIŠTĚNÍ CIZINCŮ	13
AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ	4
ZAŘÍZENÍ SOC. SLUŽEB	128
ZDRAV. ZAŘÍZENÍ	55
CELKEM	365

Z přehledu je zřejmé, že významná část práce ochránce směřovala k ochraně osob v zařízeních tzv. detence de facto, tedy tam, kde omezení svobody je důsledkem závislosti na poskytované péči. Pouze některé národní preventivní mechanismy mají podle národní právní úpravy mandát zahrnující i zařízení sociálních a zdravotních služeb. Prevence špatného zacházení i v těchto oblastech se však postupně prosazuje,[1] stejně jako se rozšiřuje soudní ochrana práva na osobní svobodu.[2]

Z návštěvy Běle-jezovce [1]

Úspěchy a výzvy

Detence de iure je tradiční oblastí judikatury Evropského soudu pro lidská práva na poli čl. 3 a také 5 a 8 Úmluvy, stejně jako pole působnosti CPT, takže cesta prevence špatného zacházení je „prošlapaná“ a teorie formulovaná. Přesto bylo v České republice v uplynulých 10 letech na čem pracovat a mnohé ještě jako výzva zůstává.

Úspěchem je například to, že při umisťování do policejní cely dospěla Policie ČR ke standardu poučování osob o jejich právech, který minimalizuje pochybení. Vzniklo formalizované poučení, které je dostupné a používané a zahrnuje krom jiného informaci o třech základních pojistkách proti špatnému zacházení. Výzvou zůstává mj. policejní rutina bez excesů a prevence excesivního připoutávání v bezpečném prostoru cely.

U detence cizinců vytanou jako hlavní výzva podmínky života dětí zajištěných rodičů. K dílčímu úspěchu v prevenci špatného zacházení přispělo nedávné rozhodnutí Ústavního soudu.[3] Nyní je nesporné, že policie musí informovat cizince zajištěné pro účely vyhoštění s dostatečným předstihem a řádně o době realizace vyhoštění. Ochrádkyně nadále prosazuje také povinnost připravit cizince na opuštění ČR a na návrat do vlasti a dalším tématem je také plošné používání pout.

Humanizace podmínek ve věznicích je běh na dlouhou trať, ve kterém má ochránkyňe dva závodníky

– jednak prošetřování individuálních stížností (ročně zhruba 300), jednak agendu systematických návštěv. Výzvou zůstává plošné provádění důkladných osobních prohlídek; přeplněnost a hromadné ubytování; podmínky výkonu trestu odnětí svobody osob dlouhodobě nemocných a s postižením a úroveň poskytované zdravotní péče.

Ve vztahu k zařízením, kde se poskytuje péče, ochránce po mém soudu uspěl již tím, že téma špatného zacházení – tak nezvyklé v kontextu péče a milosrdenství – představil a svou přítomnost jako monitorujícího orgánu obhájil. Celkem 128 návštěv v zařízeních sociálních služeb znamená soustavný vliv na kvalitu sociálních služeb v uplynulém desetiletí. Standardy zacházení, které ochránce prezentuje na podkladě učiněných zjištění a navrhovaných doporučení, jsou profesionály i teoretiky přijímány. Například standardy ze souhrnné zprávy z návštěv zařízení pro seniory [4] slouží i při výuce na středních zdravotních školách.

Zaměření návštěv zařízení, kde se poskytuje péče, prošlo vývojem. Nyní ochránkyňe vnímá jako klíčové otázky týkající se zbytečné bolesti a utrpení, zajištění zdravotní péče, soukromí a bezpečí. Evropský význam má tematizování rizika špatného zacházení na místech, kde je poskytována péče bez jakékoli kontroly a garance kvality.[5]

Monitoring v oblasti péče má nejdelší tradici v prostředí psychiatrické hospitalizace. Výzvou i po

10 letech zůstává používání omezovacích prostředků z preventivních důvodů a jejich kontrola a vůbec i humánnost podmínek hospitalizace. Úspěchem v této oblasti je to, že zákon vůbec stanoví pravidla pro používání tlumicích léků a jiného omezení v pohybu.

Základní výzva

Národní preventivní mechanismus dosud zřídilo 63 států světa (80 přistoupilo k Opčnímu protokolu); český mechanismus patří k nejdéle působícím v Evropě. Svě vidění úspěchů České republiky a výzev v prevenci špatného zacházení „po deseti letech“ představila ochránkyně u příležitosti dne lidských práv.

Za základní výzvu lze po mém soudu považovat to, aby prevencí špatného zacházení začaly „dýchat“ samy systémy, které jsou odpovědné za detenci a péči v institucích. Problém nestojí jen jak špatné zacházení odhalovat a postihovat, ale především jak systematicky eliminovat příležitost k němu. Stále jako by samotná zmínka o riziku špatného zacházení přinášela více zábran a popírání, než ochoty pracovat na jeho minimalizaci. Nemohu skončit jinak než připomenutím Zimbardoova důrazu na vliv situací a systémů na lidské jednání [6] a přáním, aby budoucnost přinesla v této oblasti rychlejší pokrok.

Poznámky:

[1] Viz rakouský rozbor o působnosti Opčního protokolu v oblasti sociálních služeb v Newsletteru evropských národních preventivních mechanismů. *The European NPM Newsletter* (2015), Issue No. 68/69, Council of Europe, September – October 2015 (http://www.coe.int/t/dgi/hr-natimplement/Source/npm_newsletter/npm_newsletter_no68-69.pdf). Anebo vydání checklistu CPT pro návštěvy sociálních služeb: CPT (2015). *Checklist for visits to social care institutions* (<http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/CPT-Inf-2015-23-eng.pdf>).

[2] Pro informaci o tzv. sociální detenci v ČR viz Veřejný ochránce

práv (2015). *Ochrana před špatným zacházením. Zpráva veřejné ochránkyně práv jako národního preventivního mechanismu v roce 2014* (http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Zpravy-vyrocní/NPM-2014_CZ_ENG.pdf).

[3] Nález Ústavního soudu ze dne 27. října 2015, sp. zn. I. ÚS 860/15, ve věci špatného zacházení zásahem policie při použití síly a postupem orgánů činných v trestním řízení při provádění vyšetřování.

[4] Veřejný ochránce práv (2015). *Domovy pro seniory a domovy se zvláštním režimem. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv* (http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/2015_Zprava_domovy_pro_seniory.pdf).

[5] Veřejný ochránce práv (2015). *Ubytovací zařízení poskytující péči bez oprávnění. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv* (http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Socialni_sluzby/SZ-Neregistrovana_web.pdf).

[6] Zimbardo, Philip (2015). *Luciferův efekt. Jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí*. Praha: Academia, 2015.

Fotografie:

[1] Z návštěvy Bělé-Jezové, zdroj: KVOP, www.ochrance.cz.

[2] Z návštěvy Bělé-Jezové, zdroj: KVOP, www.ochrance.cz.

[3] Z návštěvy Bělé-Jezové, zdroj: KVOP, www.ochrance.cz.

Z návštěvy Bělé-Jezové [3]

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Jihoafrická republika plánuje vystoupit z jurisdikce Mezinárodního trestního soudu*Helena Kopecká*

Když v roce 2000 Jihoafrická republika ratifikovala Římský statut Mezinárodního trestního soudu, tak vzhledem k historické zkušenosti jejích obyvatel s apartheidem v sobě tento akt z hlediska ochrany lidských práv nesl i určitou naději do budoucna. Nyní se však objevily zprávy, že Jihoafrická republika plánuje z jurisdikce soudu vystoupit.

Důvody pro postoj Jihoafrické republiky

Během října a listopadu 2015 obletěly svět zprávy, že Jihoafrická republika plánuje vystoupit z jurisdikce Mezinárodního trestního soudu (dále jen – MTS). Návrh vyšel od vládnoucí politické strany v Jihoafrické republice, Afrického národního kongresu. Poslanec Obed Bapela při svém říjnovém projevu hovořil o neúčinnosti soudu a o nespravedlnosti systému vůči africkým zemím.

Není to navíc tak dávno, kdy Jihoafrická republika umožnila opustit zemi soudánskému prezidentovi Umaru al-Bašírovi navzdory tomu, že na něj byl vydán zatykač MTS pro zločiny podle mezinárodního práva, ke kterým došlo v Dárfúru. Bašír se v Jihoafrické republice v červnu 2015 bez problémů účastnil 25. summitu Africké unie (více viz Bulletin 9/2015, s. 7). Byť sám Bašír tvrzení o zločinech odmítá, zatykač na něj vydán byl, Jihoafrická republika je stále pod jurisdikcí MTS, a měla tudíž v červnu 2015 podle toho jednat. Přitom o několik let dříve, v letech 2009 a 2010, se členové vlády vyjadřovali, že pokud Umar al-Bašír vstoupí do Jihoafrické republiky, bude zatčen.

Není proto překvapivé, že se objevují názory, že zde je jistá souvislost mezi návrhem na vystoupení z jurisdikce MTS a těmito událostmi, které by naznačovaly další orientování zahraniční politiky Jihoafrické republiky. Rozhodně však zdaleka ne každý v JAR Umara al-Bašíra podporuje. Hovoří se rovněž o tom, že důvody pro vystoupení z jurisdikce soudu více souvisí se stížnostmi na to, že MTS se zaměřuje zejména na africké státy a na stíhání afrických vůdců. Zatím však nebyly dodány přesvědčivé důkazy, že tomu tak skutečně je. Z osmi afrických zemí, jejichž případy se MTS zabýval (Súdán, Libye, Demokratická republika Kongo, Středoafriická republika, Uganda, Mali, Keňa, Pobřeží slonoviny), pouze ve dvou z nich (v případě Keni a Pobřeží slonoviny) začal stíhání sám prokurátor MTS.

[1] Jacob Zuma

Možné budoucí dopady

Jihoafrická republika není jedinou africkou zemí, u které je její další působení v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu nejisté. Podobný návrh se nyní objevil i v Keni. Obdobná situace přitom v Keni v minulosti již nastala, a to v roce 2013, kdy keňský parlament hlasoval, aby Keňa jurisdikci MTS opustila. Tento návrh nakonec prezident Uhuru Kenyatta nepodpořil. Přestože každá země o případném vystoupení z jurisdikce soudu MTS rozhoduje sama, rozhodnutí jednoho afrického státu by mohlo působit jako negativní vzor pro některé další země.

Nadto rozhodnutí jakéhokoliv státu vystoupit z jurisdikce MTS bude mít vždy negativní dopady na mezinárodní trestní spravedlnost a možnosti se jí efektivně domoci. Rovněž pozůstalým a obětem spáchaných zločinů se v takovém případě těžko dostane zadostiučinění. Z hlediska ochrany lidských práv by to tedy zcela jistě byl krok zpět. Ať už jsou politické záměry Jihoafrické republiky jakékoliv, je potřeba si uvědomit, že z dlouhodobého hlediska na tento krok ostatní státy spadající do jurisdikce MTS budou pohlížet kriticky.

Návrh na vystoupení z jurisdikce MTS bude muset schválit parlament Jihoafrické republiky a následně prezident Jacob Zuma. Prezident i parlament však v současné době vyjadřují ke schválení takového návrhu více než náklonnost. Otázkou je vhodnost načasování oslabení MTS v době, kdy ve světě stále dochází k zločinům podle mezinárodního práva a kdy je třeba spíše posilovat jednotu všech zemí v boji proti těmto zločinům. Pokud Jihoafrická republika chce stále respektovat principy, které ji vedly k tomu být členem MTS, chce stíhat zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a genocidu, měla by setrvat v jurisdikci MTS a aktivně se podílet na potlačování výše uvedených zločinů a stíhání jejich pachatelů.

Zdroje:

What South Africa leaving the International Criminal Court would mean, BBC News, 14. 10. 2015 (<http://www.bbc.com/news/world-africa-34509342>).

Why South Africa is wrong to leave the international criminal court, Saul Musker, The Guardian, 14. 10. 2015 (<http://www.theguardian.com/world/2015/oct/14/why-south-africa-is-wrong-to-leave-the-international-criminal-court>).

Now is the time to strengthen the ICC, not weaken it, 20. 11. 2015 (<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/11/now-is-the-time-to-strengthen-the-icc-not-weaken-it/>).

Fotografie:

[1] Jacob Zuma, autor: Foreign and Commonwealth Office, zdroj: Wiki-media Commons.

[2] Africký národní kongres, autor: Goldfinger, zdroj: Wiki-media Commons, CC-BY-SA-3.0-RS.

Africký národní kongres [2]

Španieli vydali zatykač na izraelského premiéra Benjamina Netanyahua

Katarína Hukelová

Španielsky sudca Jose de la Mata, idúc v stopách svojich predchodcov sudcov Baltasara Garzóna a Pabla Ruza, vydal v novembri 2015 zatykač na súčasného izraelského premiéra Benjamina Netanyahua a ďalších šiestich bývalých predstaviteľov izraelskej vlády v súvislosti s incidentom na lodi Mavi Marmara v roku 2010.

Dňa 31. mája 2010 sa flotila lodí známa ako „Freedom Flotilla“ plavila v medzinárodných vodách vezúc humanitárne zásoby a pomoc pre Palestínčanov žijúcich v pásme Gazy, na ktoré uvalil Izrael ešte v roku 2007 blokádu. Izraelské námorné sily flotilu približne 150 km od pásma Gazy zastavili. Keď sa však izraelské komando pokúsilo dostať na palubu lode Mavi Marmara, plviacej sa pod vlajkou Komorských ostrovov, stretlo sa so značným odporom. Jej pasažieri, predovšetkým tureckí ľudskoprávni aktivisti, zaútočili na izraelských vojakov kovovými tyčami a nožmi. Izraelské komando odpovedalo masívnou strelbou, pričom bolo zabitých deväť tureckých aktivistov priamo na lodi a jeden zomrel po štyroch rokoch strávených v kóme. Najmladším zabitým aktivistom bol len 18ročný Furkan Dogan, ktorý bol strelený celkovo päťkrát.

Izrael sa obhajoval tým, že vojaci boli napadnutí aktivistami a konali v sebaobrane. Tento incident mal za následok ochladnutie turecko-izraelských vzťahov a k čiastočnej náprave prišlo až v marci 2013 po tom, čo Turecko obdržalo oficiálne ospravedlnenie od vtedajšieho izraelského predsedu vlády Benjamina Netanyahua.

Uplatnenie univerzálnej jurisdikcie Španielskom

Na palube Mavi Marmara boli aj traja španielski aktivisti, ktorí podali trestné oznámenie na Benjamina Netanyahua a ďalších šesť bývalých predstaviteľov izraelskej vlády, známych ako „Fórum siedmych“. Napriek legislatívnym zmenám v Španielsku z marca minulého roku, ktoré výrazne zužujú právomoci španielskych súdov v prípade uplatňovania univerzálnej jurisdikcie, bol prípad Mavi Marmara opätovne otvorený a bol vydaný zatykač na Netanyahua a ďalších bývalých predstaviteľov Izraela, ktorí ak vstúpia na španielsku pôdu, budú bezodkladne zadržaní.

Izraelské ministerstvo zahraničných vecí sa vyjadrilo, že vydanie zatykačov a znovuotvorenie prípadu v Španielsku považuje za provokáciu a rokuje so španielskou stranou ohľadom skorého vyriešenia situácie.

Prípád Mavi Marmara pred Medzinárodným trestným súdom

Prípád Mavi Marmara bol taktiež v máji 2013 Komorskými ostrovmi, pod vlajkou ktorých sa Mavi Marmara plavila, predložený aj Medzinárodnému trestnému súdu (MTS).

Prokurátorka MTS Fatou Bensouda ešte v máji 2013 začala predbežné vyšetovanie, pričom však dospela k názoru, že udalosti na Mavi Marmara z konca mája 2010 síce indikujú možné spáchanie vojnových zločinov, ale ich závažnosť nie je dostačujúca pre jurisdikciu MTS. Vláda Komorských ostrovov sa v zmysle článku 53 ods. 3 písm. a) Rímskeho štatútu obrátila na senát pre prípravné konanie (Pre-Trial Chamber) so žiadosťou o preskúmanie rozhodnutia prokurátorky Bensouda nepokračovať vo vyšetovaní.

Následne senát v júli 2015 požiadal úrad prokurátora o prehodnotenie rozhodnutia ako aj o otvorenie vyšetovania, nakoľko podľa názoru senátu prokurátorka nesprávne vyhodnotila závažnosť činov a existuje dôvodné podozrenie, že na lodi Mavi Marmara boli spáchané vojnové zločiny. Fatou Bensouda sa proti rozhodnutiu senátu odvolala, pričom toto odvolanie bolo zamietnuté v pomere 3 ku 2 hlasom odvolacím senátom MTS (Appeals Chamber).

Vyšetovanie incidentu zo strany OSN

V súvislosti s incidentom na Mavi Marmara sa vyšetovaním zaoberali aj dve komisie. Prvou bola komisia Rady OSN pre ľudské práva, ktorá vo svojej správe uviedla, že konanie izraelských námorných síl bolo neprimerané s vysokou mierou brutality.

Benjamin Netanyahu [2]

Mavi Marmara [1]

Z podnetu generálneho tajomníka OSN Ban Ki-moon bolo začaté ďalšie vyšetovanie prípadu Mavi Marmara, ktorého výsledkom bola tzv. Palmerova správa, podľa ktorej bolo taktiež konanie izraelského komanda neprimerané a bezdôvodné.

Prípád Mavi Marmara teda už vyše päť rokov rezonuje na scéne medzinárodného práva. Bude zaujímavé sledovať, či sa Izraelu podarí „zahrať do autu“ vydanie zatykača zo strany Španielska. Nemenej napínavé bude sledovať kroky prokurátorky Bensouda na MTS.

Zdroje:

Cadman, T.: Arresting Netanyahu. Al Jazeera, 19. 11. 2015 (<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/11/arresting-netanyahu-spain-warrant-israel-151119100033778.html>).

Chen, C.: Spain issues arrest warrant for Benjamin Netanyahu. The Christian Science Monitor, 17. 11. 2015 (<http://www.csmonitor.com/World/Global-News/2015/1117/Spain-issues-arrest-warrant-for-Benjamin-Netanyahu>).

James, M.: Spanish judge issues arrest warrant for Israeli PM Netanyahu, 19. 11. 2015 (<http://www.collective-evolution.com/2015/11/19/spanish-judge-issues-arrest-warrant-for-israeli-pm-netanyahu/>).

Office of the Prosecutor ICC: Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, on concluding the preliminary examination of the situation referred by the Union of Comoros: “Rome Statute legal requirements have not been met”, 6. 11. 2014 (https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/pages/otp-statement-06-11-2014.aspx).

TRT world: ICC says Israeli raid on Mavi Marmara to be probed, 7. 11. 2015 (<http://beta.trtworld.com/europe/icc-says-israeli-raid-on-mavi-marmara-to-be-probed-10769>).

Fotografie:

[1] Yasin Onat: Mavi Marmara, www.flickr.com, Creative Commons (CC-BY-ND 2.0).

[2] The Jewish Agency for Israel's photostream: Prime Minister Benjamin Netanyahu, www.flickr.com, Creative Commons (CC-BY-ND 2.0).

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Evropský soud pro lidská práva vyzval ČR k propuštění afghánské rodiny

Podmínky pro rodiny s dětmi v detenci v Bělé Jezové porušují článek 3 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Helena Kopecká

Dne 22. října 2015 vydal Evropský soud pro lidská práva předběžné opatření, že afghánská rodina se třemi nezletilými dětmi a mladším bratrem matky ve věku 15 let má být buď přemístěna z detenčního zařízení v Bělé Jezové do zařízení, jehož podmínky budou odpovídat požadavkům čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod s ohledem na zajištění nezletilých dětí, nebo má být propuštěna na svobodu. Soud tak potvrdil existenci podmínek pro rodiny s dětmi v Bělé neodpovídající standardům článku 3 Evropské úmluvy, na něž byly české orgány delší dobu upozorňovány.

V České republice existují v současné době celkem čtyři detenční zařízení, kam mohou být umístěni cizinci omezení na osobní svobodě. Jedná se o detenční zařízení v Bělé Jezové, v Drahonicích, ve Vyšních Lhotách a v Zastávce u Brna. V Bělé Jezové však již delší dobu přetrvávají problematické podmínky, a to zejména z důvodu, že jsou do zařízení umísťovány rodiny s dětmi, pro něž zde však nejsou odpovídající podmínky. Na nevhodné podmínky pro rodiny s dětmi v Bělé Jezové dlouhodobě upozorňovaly nevládní organizace pracující s cizinci, stejně jako veřejná ochránkyně práv.

Jednou za zajištěných rodin v detenčním zařízení v Bělé Jezové byla také afghánská rodina se třemi dětmi ve věku 5, 6 a 16 let a mladší bratr matky ve věku 15 let. Všichni byli původem z provincie Kundúz, která je pod kontrolou Tálibánu. Rodina cestovala z Maďarska směrem přes Českou republiku směrem do Německa. Nicméně na cestě přes české území byla zajištěna českou cizineckou policií a následně umístěna do Zařízení pro zajištění cizinců Bělá Jezová. Do detence rodina byla umístěna 1. září 2015 za účelem správního vyhoštění do Afghánistánu. Jeden ze synů trpěl epilepsií a v Bělé Jezové prodělal několik epileptických záchvatů, neboť nevhodné podmínky v detenčním zařízení jeho zdravotní stav výrazně zhoršily.

Předběžné opatření k Evropskému soudu pro lidská práva

Dne 19. října 2015 byl Organizací pro pomoc uprchlíkům podán návrh na vydání předběžného opatření Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ohledně nepřijatelných podmínek zajištěných rodin s dětmi v Zařízení pro zajištění cizinců v Bělé Jezové s žádostí o propuštění nebo přemístění této afghánské rodiny. Návrh odkazoval na zprávu veřejné ochránkyně práv publikovanou dne 13. října 2015, která poukazovala na skutečnost, že děti jsou v zařízení v Bělé zbytečně traumatizovány, žijí s rodiči za čtyřmetrovým plotem s ostnatým drátem, v zařízení si hrají na policisty a vězně, nemají dostatek oblečení, obuvi ani volnočasových aktivit. Tato zpráva dále poukazovala na problémy v jazykové bariéře v komunikaci mezi cizinci a lékaři v zařízení, v jejímž důsledku lékaři mají potíže stanovit správnou diagnózu i na skutečnost, že pobyt si musí zajištěné osoby platit.

Návrh na předběžné opatření dále odkazoval na judikaturu ESLP ve vztahu k podmínkám pro rodiny s dětmi v detencích a jiných zařízeních. Konkrétně odkazoval na rozsudky *Muskhadzhiyeva a ostatní proti Belgii* (stížnost č. 41442/07, z 19. ledna 2010) - kde ESLP shledal - porušení článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv ve vztahu ke čtyřem nezletilým dětem doprovázených jejich matkou a držení přes měsíc v detenci, kde děti utrpěly psychické trauma. ESLP citoval rozsudek v případě *Popov proti Francii* (stížnosti č. 39472/07 a 39474/07, z 19. ledna 2012), kde shledal, že délka detencí dětí více než dva týdny, která sice sama o sobě není excesivní, může být vnímána jako nekonečná vzhledem k nevhodným podmínkám v zařízení a věku dětí. ESLP vyřkl, že konkrétní situace vyvolávala v dětech úzkost, psychické rozrušení a ponížení rodičů v očích dětí. Soud poukázal na prostředí dospělých osob,

Uprchlíkův tábor Bělá-Jezová [1]

na stálou přítomnost policie a žádné aktivity pro děti, které by je zabavily. Podmínky pro život v detenci tak dětem způsobovaly stres, úzkost, a zejména traumatické následky, tudíž ESLP konstatoval porušení čl. 3 Evropské úmluvy.

Návrh na předběžné opatření dále poukazoval na další rozsudky ESLP, které vyzdvihují zranitelnost rodin s dětmi (*M.S.S. v Belgie a Řecko*, stížnost č. 30696/09, z 21. ledna 2011, a *Tarakhel v. Švýcarsko*, stížnost č. 29217/12, ze 4. listopadu 2014).

Změní se český přístup?

Evropský soud pro lidská práva následně dne 22. října 2015 vydal rozhodnutí předběžné povahy, že výše uvedená afghánská rodina má být do půlnoci 28. října 2015 přemístěna do zařízení, jehož podmínky odpovídají požadavkům čl. 3 Úmluvy s ohledem na zajištění nezletilých dětí, nebo má být propuštěna na svobodu. Soud v tomto rozhodnutí předběžné povahy poukázal právě na výše uvedený rozsudek *Popov proti Francii*. ESLP shledává porušení čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, pokud zařízení vykazuje tyto znaky: v zařízení žijí zejména dospělé osoby, zařízení je pod jasným dohledem policie a zařízení nedokáže dětem nabídnout potřebné vyžití. Následně byla afghánská rodina z Bělé Jezové propuštěna.

Již před tímto rozhodnutím upozornil Vysoký komisař OSN pro lidská práva Zeid Ra'ad Al Hussein Zeid na nevhodné podmínky pro rodiny s dětmi v Bělé Jezové. K systematické změně však nedošlo. Otevřenou otázkou proto zůstává, zdali rozhodnutí ESLP v případě afghánské rodiny, byť předběžné povahy, skutečně změnil český přístup a rodiny s dětmi budou umisťovány do vhodných zařízení, jejichž podmínky nebudou v rozporu s čl. 3 Evropské úmluvy.

Zdroje:

“Odvezte afghánskou rodinu z Bělé, přikázal Česku soud,” *Echo24*, 27. října 2015 (<http://echo24.cz/a/wrg6L/odvezte-afghanskou-rodinu-z-bele-prikazal-cesku-soud>).

“Mimořádná tisková konference k situaci v zařízení Bělá-Jezová,” Kancelář Veřejné ochránkyně práv, 13. října 2015 (<http://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2015/mimoradna-tiskova-konference-k-situaci-v-zarizeni-bela-jezova/>).

“UN human rights chief urges Czech Republic to halt detention of migrants and refugees,” *UN News Centre*, 22. října 2015 (http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=52337#VkiJhb_loUU)

Popov proti Francii, rozsudek ESLP ze dne 19. ledna 2012, stížnosti č. 39472/07 a 39474/07.

Fotografie:

[1] Uprchlíká tábora Bělá-Jezová, foto: Salo, Wikipedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Alternativy k detenci

Zadržení cizinců není jedinou cestou

Martin Dominik

Zadržení migrantů a jejich omezení na svobodě je v současnosti běžnou praxí. Ačkoliv se nejedná o zakázanou praxi, je třeba ji využívat rozumně a individuálně. K detenci existují různé alternativy, z nichž některé představuje následující článek.

K čemu alternativy?

Cizince státy Evropské unie zadržují a omezují na svobodě z různých důvodů. Jedná se mimo jiné o běžný trest odnětí svobody vyneseny soudem, který nečiní vážnější problémy. Stejně omezení je ovšem čeká při překročení hranic v současné uprchlické vlně, nebo pokud čekají na vyhoštění. Stát má v těchto případech cizince pod dozorem a snadno dostupné pro další nakládání.

Pohodlí státu a představa o bezpečí veřejnosti je vykoupena omezením základního lidského práva. Právo na osobní svobodu patří k jedněm z nejstarších omezení úplné moci státu a jistě se vztahuje i na cizince. Zakotvují jej významné mezinárodní úmluvy a je obsahem ústavních katalogů evropských států.

Chceme-li mít cizince pod jistým dohledem a zároveň vyhovět požadavkům lidských práv musíme hledat střední cestu. Takovou představují alternativy k detenci cizinců. Vychází se z požadavku, aby omezení základního práva bylo co nejmenší a zároveň opatření plnilo svůj účel. Situace se podobá trestnímu právu, kdy se ukládá nejmírnější trest, který ještě dosahuje požadovaného účelu. Podobnost zde však není úplná, musíme mít na zřeteli, že migranti nebyli nikým za nic odsouzeni.

Detence migrantů obecně není zakázána. Pokud jsou pro ni dostatečné důvody, dá se ospravedlnit. Nicméně každý případ musí být posouzen individuálně, paušální závěry se nepřipouští. Cizinec může být zadržen při překročení hranic pro zjištění totožnosti a výkon dalších nutných úkonů, ale po jejich provedení by měl být propuštěn, nebo musí existovat důležitý důvod, proč jej dále omezovat na svobodě.

Co více, provedené studie ukazují, že alternativy k detenci stojí méně finančních prostředků – a to jak přímo investovaných, tak nepřímých nákladů. Integrace do společnosti probíhá snáze, pokud osoba nebyla dlouho zavřena v detenčním zařízení, vyšší je i míra dobrovolných odchodů při vyhoštění.

Možnosti alternativ

Právo EU zakotvuje alternativy k detenci například v návratové směrnici. Nevymezuje sice přesné varianty, ale normuje jejich existenci, přičemž konkrétní úpravu si tvoří každý členský stát sám. K inspiraci slouží množství dokumentů OSN, Rady Evropy a dalších organizací, které alternativy k detencím propagují.

Jednu z možností náhrady tvoří elektronické náramky ke sledování osob. Státu zůstane možnost lokalizovat osoby a ony nemusí trávit veškerý čas na jednom místě. Zároveň se otevírá možnost vykonávání zaměstnání. Na škále alternativ tvrdší opatření nenajdeme, zasahuje se do soukromí omezené osoby, ale se jedná o menší zásah než umístění do detenčního zařízení.

Další doporučené možnosti zahrnují odebrání cestovních dokladů, složení jistoty, pravidelné hlášení státním orgánům, omezení pohybu na určitou oblast, otevřená zařízení a další. Všechny lze vzájemně kombinovat, například omezení pohybu na určité město s pravidelným hlášením místním státním orgánům.

Veškeré dokumenty zdůrazňují individuální přístup ke každému případu, neboť není možné paušalizovat

a zavírat všechny příchozí na neurčito. Jen osoby, které naplňují v zákoně stanovené znaky, mohou být zadržovány a to po nejkratší možnou dobu. Jejich situace se musí průběžně přezkoumávat, protože situace se v čase mění a důvody mohou pominout. Úřady musí přistupovat k detenci jako k poslednímu možnému řešení, jen když jsou ostatní nedostatečná, nikoliv naopak, kdy alternativy zvažují jen ve výjimečných případech.

Alternativy k detenci nejsou jen teoretickou otázkou a nejedná se o hudbu budoucnosti, již nyní Evropský soud pro lidská práva několikrát konstatoval porušení Úmluvou zaručených práv, když stát zadržoval cizince, aniž k tomu měl dobrý důvod a zároveň by postčeovala mírnější opatření.

Zdroj:

Agentura Evropské unie pro lidská práva. 2015. *Alternatives to detention for asylum seekers and people in return procedures* (http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2015-alternatives-to-detention-compilation-key-materials-1_en.pdf).

Fotografie:

[1] Elektronický náramek, foto: Sarah Mirk, flickr.com, CC BY-NC 2.0.

Elektronický náramek [1]

Schizma v oblasti ľudských práv na Európskej úrovni?

Erik Kotlárík

V rámci Európskej únie existuje mnohoúrovňový systém ochrany ľudských práv, ktorý sa skladá z národných tak aj nadnárodných prvkov. Avšak existencia viacerých právnych režimov garantujúcich ľudské práva nezaručuje automaticky vyššiu úroveň ich ochrany.

Dva súdy, dva prístupy

Analýza dvoch rozhodnutí týkajúcich sa deportácie jasne poukazuje, že Európsky súd pre ľudské práva („ESLP“) a Súdny dvor Európskej únie („SDEÚ“) môžu ľudským právam v identickej oblasti poskytovať rozdielnu úroveň ochrany. V rámci Európskej únie môžu uvedené rozpory viesť k neželanej dvojkoľajnosti v oblasti ľudskoprávnej ochrany s negatívnym dopadom na princíp právnej istoty. V prípade rozporov by riešením bolo automaticky nasledovať rozhodnutia SDEÚ, ak poskytujú rozsiahlejšie záruky ochrany ľudských práv ako ESLP.

Podľa rozhodnutia SDEÚ vo veci *N. S. proti Secretary of State for the Home Department* [1] sa Grécko kvôli nedostatkom v ochrane ľudských práv nedá považovať za „bezpečnú krajinu“, do ktorej možno deportovať žiadateľa o azyl v zmysle Dublinského dohovoru. Na druhej strane ESLP v *R.H. proti Švédsku* [2] konštatoval, že deportácia žiadateľky o azyl do vojnovú zničenej mesta Mogadišu neporušuje článok 3 Európskeho

dohovoru o ľudských právach („EDLP“) napriek tomu, že hrozba sexuálneho násillia je stále vysoká. Čo vyplýva zo záveru ESLP, že Somálsku možno považovať za bezpečnú krajinu, ale Grécko už nie? Podľa môjho názoru ESLP prelomil svoje predchádzajúce rozhodnutia *M.S.S proti Belgicku a Grécku* [3] a *Tarakhel proti Švajčiarsku* [4], v ktorých so zoznamu bezpečných krajín vyškrtnol aj Taliansko a výsledkom nového prístupu je zníženie ľudskoprávnych garancií.

Bezpečná krajina a systematické nedostatky

Významným rozhodnutím ESLP týkajúcim sa zákazu deportácie bol rozsudok *M.S.S proti Belgicku a Grécku*. Na základe tohto rozhodnutia bola stanovená, že Grécko vzhľadom na závažné systematické nedostatky v azylovom konaní nemôže byť považované za bezpečnú krajinu, pretože osoba v nej môže byť vystavená neľudskému zaobchádzaniu alebo mučeniu v zmysle článku 3 EDLP. Nedostatky sa týkali procedúry samotného azylového konania, tak aj nevyhovujúcich materiálnych podmienok.

SDEÚ sa v rozsudku *N.S. proti Secretary of State for the Home Department* vyjadril v podobnom duchu ako ESLP, keď stanovil, že existencia dostatočnej úrovne ochrany ľudských práv v rámci EÚ predstavuje vyvrátenú domnienku. Ak existujú v členskej krajine EÚ systematické nedostatky, nie je možné do takej krajiny deportovať žiadateľa o azyl. ESLP a SDEÚ teda stanovili, že len existencia systematických a závažných nedostatkov v oblasti ochrany ľudských práv v členskej krajine EÚ neumožňuje, aby do takejto krajiny mohol byť deportovaný žiadateľ o azyl.

Nový prístup pri koncipovaní bezpečnej krajiny?

V rozsudku *Tarakhel proti Švajčiarsku* stanovil ESLP nový test, kde sa bezpečnosť krajiny neposudzovala zo systematického hľadiska, ale skôr podľa konkrétnych okolností. Na základe analýzy bolo zistené, že samotné azylové konanie v Taliansku nevykazuje závažné nedostatky. Rovnako tak aj materiálne podmienky ubytovania neboli síce ideálne, ale rozhodne sa nedali považovať za nehygienické alebo ponížujúce, ako tomu bolo v prípade Grécka. Sťažovatelia uspeli iba s jedinou námietkou, na základe ktorej údajne hrozí riziko, že deti budú odlúčené od rodičov. Preto ESLP určil, že Švajčiarsko nemôže osobu vydať do Talianska, pokiaľ nedostane konkrétne záruky, že deti nebudú oddelené od rodičov. V prípade Talianska na rozdiel od gréckej ságy ESLP stanovil, že prekážkou deportácie nie sú iba závažné a systematické nedostatky. Aby došlo k porušeniu EDLP stačí, ak len jeden konkrétny aspekt azylového konania vykazuje deficity.

R.H. proti Švédsku ako nový (sub)štandard?

V prípade *R.H. proti Švédsku* stanovil ESLP celkom nový štandard, kde závažné a systematické nedostatky nie sú prekážkou, ak v konkrétnom prípade nehrozí osobe zjavné a konkrétne nebezpečenstvo, že bude vystavená neľudskému zaobchádzaniu alebo mučeniu. Somálsko je v zmysle dôkazov prezentované ako krajina, kde existuje každodenné porušovanie ľudských práv, bez možnosti domôcť sa efektívnej právnej ochrany. Konkrétne v prípade žien hrozí znásilnenie, a to nielen zo strany „civilistov“, ale aj z rúk mierotvorných jednotiek. Aj keď neprebiehajú boje, násilie a samovražedné atentáty sú stále bežné. Napriek tomu je kritérium bezpečnej krajiny aplikovateľné na konkrétny prípad, pretože žiadateľka nebola politicky angažovaná, ani nepracovala v medzinárodnej organizácii a teda jej nehrozí, že bude priamym terčom islamských radikálov. Samovražedným útokom sa údajne môže vyhnúť, ak sa nebude zdržiavať v blízkosti budov vlády a medzinárodných organizácií. V tomto prípade sa jedná o značne reštriktívny výklad článku 3 EDLP, zvlášť ak sa porovná s predchádzajúcim rozhodnutiami. Navyše žiadateľka tvrdí, že jej konkrétne hrozí smrť z rúk príbuzných, nakoľko utiekla pred vynúteným sobášom.

Koexistencia viacerých právnych režimov

Akým spôsobom vyriešiť zjavný rozpor medzi rozdielnym prístupom dvoch nadnárodných súdnych tribunálov? Existujú prekážky, ktoré zabraňujú štátu chrániť ľudské práva razantnejšie ako ESLP? Na zodpovedanie uvedených otázok je potrebné objasniť vzťah medzi nadnárodnými právnymi režimami reprezentovanými EDLP, Chartou základných práv Európskej únie („CHZP“) a národným právnym poriadkom.

Podľa článku 351 Zmluvy o fungovaní Európskej únie nemá právo EÚ retroaktívny efekt na predchádzajúce záväzky členských štátov. EDLP predstavuje medzinárodnú zmluvu, a členským štátom preto vzniká povinnosť uplatňovať ju v súlade s výkladom poskytovaným ESLP. Ani prenesenie časti právomocí na EÚ nezabavuje členské štáty povinnosti uplatňovať EDLP v zmysle judikatúry ESLP.[5] Zároveň článok 53 EDLP stanovuje, že dohovor nemá byť interpretovaný tak, aby neumožňoval štátom chrániť základné práva a slobody vo väčšom rozsahu ako samotný EDLP.

CHZP bola navrhnutá tak, aby poskytovala ochranu ľudských práv minimálne v takom rozsahu ako EDLP. Opäť neobsahuje žiadne ustanovenie, ktoré by zabraňovalo odchýliť sa od týchto minimálnych štandardov smerom nahor. Generálna advokátka Trstenjak konštatovala, že aj keď je EDLP významným zdrojom pri interpretácii ľudských práv, nie je nadradený právu EÚ vo všetkých prípadoch.[6] Ak teda poskytuje CHZP v konkrétnom prípade viac garancií, nie je teda dôvod pridržať sa EDLP.

Azyl a právo EÚ

Členské štáty sú v zmysle článku 51 ods. 1 CHZP povinné aplikovať Chartu pri implementácii aktov EÚ. Pojem „implementácia práva EÚ“ sa môže vykladať buď extenzívne, alebo reštriktívne. V zmysle extenzívneho výkladu sa za implementáciu charty považuje aplikácia vnútroštátneho práva, pokiaľ sa jedná o oblasť, ktorá je zároveň upravená aj právom EÚ.[7] Azylová politika je do veľkej miery regulovaná právom EÚ a existuje záujem, aby výklad práva v tejto oblasti bol jednotný. Preto sú štáty pri posudzovaní bezpečnej krajiny povinné vychádzať z kritérií stanovených v azylovej smernici [8]. Diskrečná právomoc štátov pri posudzovaní bezpečnosti krajiny je teda limitovaná požiadavkami stanovenými právom EÚ.

Podľa rozhodnutia *M.S.S. v Belgicko* je Švédsko povinné vychádzať nielen z princípov stanovených v Smernici, ale aj z CHZP. V zmysle Smernice nie je možné deportovať osobu do krajiny, kde právny systém vo všeobecnosti neposkytuje záruky ochrany ľudských práv. Ako bolo spomínané, v Somálsku neexistuje ani prevencia, ani mechanizmus nápravy, ktorý by chránil ženy, ktoré sú obzvlášť zraniteľné. Už iba neexistencia týchto záruk je v rozpore s azylovou smernicou. Ďalej je teda možné interpretovať článok 51 ods. 1 CHZP a prísť k záveru, že v prípade *R.H. proti Švédsku* bolo Švédsko povinné Chartu aplikovať. Ak teda Švédsko bude konať v súlade s rozhodnutím ESLP, môže zároveň porušiť svoju povinnosť aplikovať smernicu a CHZP v rozsahu interpretovanom v rozhodnutí *N. S. proti Secretary of State*.

Sústavné zvyšovanie ochrany EP?

Vzťah medzi ESLP a SDEU je možné charakterizovať ako vzájomný rešpekt založený na dialógu. Nakoľko EÚ sa podľa *stanoviska 2/13* vydaného SDEU zatiaľ nemôže stať členom EDLP, bude tento *status quo* naďalej pretrvávajúť.[9] Napriek snahám oboch súdov môže absencia hierarchie viesť k nezrovnalostiam. Mnohým problematickým situáciám je možné sa úspešne vyhnúť, ak budú členské štáty nasledovať rozhodnutia SDEU v prípade, ak poskytuje extenzívnejšiu ochranu ako ESLP. Napríklad v prípade azylového konania to bude pre členské štáty povinnosť vyplývajúca z práva EÚ a teda aj z Charty.

V každom prípade by štáty mali vziať do úvahy aj normatívny právny záujem na existencii jednotného európskeho štandardu pri ochrane ľudských práv. Jeho vytvorením by bolo možné splniť nasledovné ciele: Po prvé, vytvorilo by sa jasné pravidlo, ktoré by umožnilo predchádzať dvojkoľajnosti pri ochrane ľudských práv. Po druhé, stanovila by sa tak jednotná úroveň ochrany pre celú EÚ v zmysle rozhodnutia *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*[10]. V prípade pochybností by sa súd členského štátu mohol vždy obrátiť s prejudiciálnou otázkou na SDEU, aby sa zabezpečila jednotnosť ochrany ľudských práv v rámci EÚ. Po tretie, najväčší prospech s flexibilnej ochrany ľudských práv smerom nahor by mal nepochybne jednotlivec.

Poznámky:

[1] Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie, 21. 12. 2011, C 411/10 a C 493/10N. *S. proti Secretary of State for the Home*

Department a M. E. a ďalší proti Refugee Applications Commissioner, Minister for Justice, Equality and Law Reform.

[2] Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva, 10. 9. 2015, *R.H. proti Švédsku*, číslo sťažnosti 4601/14.

[3] Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva, 21. 1. 2011, *M.S.S proti Belgicku a Grécku*, číslo sťažnosti 30696/09.

[4] Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva, 4. 11. 2014, *Tarakhel proti Švajčiarsku*, číslo sťažnosti 29217/12.

[5] Matz-Lück, Nele – Hong, Mathias. 2012. *Grundrechte und Grundfreiheiten im Mehrebenensystem – Konkurrenzen und Interferenzen*, Springer-Verlag, s. 59.

[6] Trstenjak, Verica. Stanovisko generálnej advokátky 22. 9. 2011, C-411/10 *N.S proti Secretary of State for the Home Department*, paragraf 146.

[7] Fontanelli, Filippino. 2012. The implementation of European Union law by member states under article 51(1) of the Charter of Fundamental Rights, *Columbia Journal of European Law*, vol. 20, č. 2, s. 214.

[8] Smernica rady 2005/85/ES z 1. 12. 2005 o minimálnych štandardoch pre konanie v členských štátoch o priznávaní a odnímaní postavenia utečenca

[9] Stanovisko 2/13 Súdneho dvora Európskej únie, 18. 12. 2014, Pristúpenie Európskej únie k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

[10] Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie, 26. 2. 2013, C-399/11 *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*.

Fotografie:

[1] Ilustrační foto, Segio Monsalve, zdroj: Flickr.

[2] Ilustrační foto, Tycho, zdroj: Wikimedia Commons.

Ilustrační foto, Tycho [2]

Evropská unie přijala Akční plán na podporu a ochranu lidských práv

Jana Nováková

Rada Evropské unie přijala v červenci tohoto roku tzv. Akční plán pro lidská práva a demokracii [1], ve kterém pro následující období let 2015-2019 stanovila základní body a oblasti zájmu týkající se lidskoprávní problematiky.

Tímto plánem tak Evropská unie podle svých slov jen potvrdila svůj všeobecný závazek podporovat a chránit lidská práva a demokracii nejen v rámci samotné Evropské unie, ale v celém světě. Samotný Akční plán je založen na Strategickém rámci pro lidská práva a demokracii (tzv. *Strategic Framework on Human Rights and Democracy* [2]) a navazuje na předchozí Akční plán z let 2012-2014.

Obecná východiska

V úvodních částech dokumentu jsou vyjádřena základní východiska a teze Akčního plánu, stejně tak jako dosavadní i budoucí činnost jednotlivých orgánů Evropské unie v této oblasti. Rada Evropské unie především podotýká, že dnešní komplexní krize a rozsáhlá porušení či zneužívání lidských práv a základních

svobod vyžadují stálé a odhodlané úsilí ze strany Evropské unie. Evropská unie bude pokračovat v podporování universalitu a nedělitelnosti všech lidských práv společně se všemi zeměmi v regionu, navíc bude v následujících letech klást velký důraz na spolupráci s mezinárodními, národními i lokálními institucemi, stejně jako se širokou veřejností. Dále se bude snažit zajistit komplexní přístup v oblasti lidských práv, tj. od předcházení a prevence konfliktů či krizí až k jejich jednotlivým a účinným řešením. V neposlední řadě pak bude usilovat o začleňování lidských práv do vnějších aspektů politik Evropské unie s cílem zajistit lepší koherenci evropské lidskoprávní politiky, a to zejména v oblasti migrace, obchodu a investic, rozvojové spolupráce a boji proti terorismu.

Akční plán bude implementován za pomoci úzké spolupráce Evropského parlamentu a pravidelných konzultací s relevantními zúčastněnými stranami. V polovině plánu stanoveného období (tj. v roce 2017) bude provedena revize dosavadní činnosti, stejně tak jako bilance externích finančních instrumentů s cílem zajistit větší případnou efektivitu a koherenci pro zbývající období. K zajištění efektivní implementace pak Rada Evropské unie nabádá k nutnosti spolupráce mezi jednotlivými evropskými institucemi, přičemž vyzdvihne

Stavros Lambrinidis [1]

je dosavadní důležitou úlohu Zvláštního představitele Evropské unie pro lidská práva Stavrose Lambrinidise.

Obsah Akčního plánu

Samotný plán je rozdělen do pěti základních preferenčních oblastí zájmu, u kterých jsou nejprve uvedeny jednotlivé konkrétní cíle, dále činnosti k jejich dosažení, časový horizont realizace a odpovědný orgán či organizace.

První oblast svým zaměřením cílí na posílení participace místních lidskoprávních aktérů. Stěžejním bodem je zde jednak podpora tzv. národních lidskoprávních institucí (*National Human Rights Institutions*), jednak zapojení široké veřejnosti. Evropská unie tak bude například podporovat pravomoci parlamentních institucí týkající se lidskoprávní tematiky a dodržování mezinárodních lidskoprávních závazků a standardů, dále se bude zaměřovat na soudní systém jednotlivých zemí ve snaze dokončit soudní reformy vyhovující mezinárodním lidskoprávním závazkům a posílí kooperaci mezi jednotlivými regionálními organizacemi.

Druhá skupina zabývající se jednotlivými současnými lidskoprávními výzvami má velmi široké pole působnosti. Evropská unie se zavazuje například k ochraně a podpoře svobody vyjadřování „online i offline“, svobodě náboženství a přesvědčení, dále bude dohlížet nad dodržováním a ochranou práv dětí, stejně jako genderové rovnosti, především zrovnoprávnění žen. V neposlední řadě pak vyzdvihuje nutnost potírání mučení, nelidského a ponižujícího zacházení a zákaz trestu smrti. [3]

Další část Akčního plánu nazvaná „zajištění komplexního lidskoprávního přístupu ke konfliktům a krizím“ se nejvíce zaměřuje na zlepšení preventivních opatření, např. pomocí nově vzniklého Systému pro včasné varování konfliktů (tzv. *EU Conflict Early Warning System*). Dále bude podporovat činnosti monitorující a kontrolující podněcování k vážnému porušování či zneužívání lidských práv a zasadí se o dodržování mezinárodního humanitárního práva.

Koherence migrační politiky a větší efektivita

V případě předposlední části jsou nejdůležitějšími přijatými závazky především ty, které se dotýkají nutnosti přijetí, popř. zlepšení opatření směřující ke zdokonalení a sjednocení migrační a azylové politiky, obchodování s lidmi nebo boji proti terorismu. Evropská unie tak bude dál pokračovat v prohlubování implementace již doposud přijatých opatření a programů (např. *Global Approach to Migration and Mobility*, *EU Anti-Trafficking Strategy*, *EU Counter Terrorism Strategy* aj.), jejichž cílem je zajištění práv uprchlíků a obětí terorismu. Dále bude např. zdokonalovat přístup k lékařské péči a soudnímu systé-

mu v zemích původu či průchodu, podporovat zlepšování podmínek detenčních zařízení nebo vznik alternativních zařízení k detencím.

Společným cílem poslední kategorie je v obecné rovině zefektivnit jednotlivé nástroje, procesy a postupy a zavedení účinnější lidskoprávní politiky. Zde se jedná především o zlepšení efektivnosti lidskoprávních dialogů – konkrétně by se měly vypracovat a následně sdílet nejlepší a nejefektivnější praktiky lidskoprávních dialogů, včetně následujících procesů. V příštích letech by také mělo dojít k větší propagaci a tím i viditelnějšímu účinku tzv. Strategii jednotlivých zemí týkající se lidských práv (tzv. *Human Rights Country Strategies*), kdy by se mělo zahájit druhé kolo na základě výsledků a poznatků z kola předchozího. Předpokladem výše uvedených činností je pak samozřejmě efektivní a průběžná implementace relevantních právních předpisů.

Na závěr lze konstatovat, že přijatý Akční plán alespoň v teoretické rovině pokrývá většinu lidskoprávní problematiky, kterou si lze u typu nadnárodní organizace, jako je Evropská unie, představit. Jednotlivé body jsou ale stanoveny dosti obecně a neurčitě, takže pouze čas (popř. revizní zpráva v roce 2017) ukáže reálný dopad tohoto lidskoprávního dokumentu.

Poznámky:

[1] Dokument dostupný zde: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10897-2015-INIT/en/pdf>.

[2] Více: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131181.pdf.

[3] Jedná se o dlouhodobý, Evropskou unií prosazovaný, cíl. Více informací např. zde: http://eeas.europa.eu/top_stories/2015/101015_day_against_the_death_penalty_en.htm.

Zdroje:

European union news: EU Action Plan on Human Rights and Democracy 2015-2019 (http://eeas.europa.eu/factsheets/news/150720_eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_2015-2019_factsheet_en.htm).

European Commission: *Action Plan on Human Rights and Democracy (2015-2019) - Keeping human rights at the heart of the EU agenda*, 28. 4. 2015 (https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/action-plan-human-rights-and-democracy-2015-2019-keeping-human-rights-heart-eu-agenda_en).

Council of the EU: *Action Plan on Human Rights and Democracy (2015-2019)* (<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10897-2015-INIT/en/pdf>).

Fotografie:

[1] Stavros Lambrinidis, European Union, zdroj: Flickr.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Ropa a lidská práva v Nigérii

Lenka Vavrušová

Před dvaceti lety zemřel Ken Saro-Wiwa, nigerijský spisovatel a bojovník za práva obyvatel delty řeky Niger, postižené úniky ropy při těžbě ropnými společnostmi. Saro-Wiwa byl popraven vládnoucí vojenskou diktaturou upřednostňující zisk před ochranou životního prostředí a právy svých občanů. Jaká je situace v deltě řeky Niger dnes?

Působení společnosti Shell v Nigérii

Delta řeky Niger ústí do Guinejského zálivu je hustě osídlená oblast s 31 miliony obyvatel. Vyznačuje se nejen rozmanitostí přírody s množstvím živočišných druhů, ale patří také mezi nejbohatší naleziště ropy na světě. To přilákalo řadu ropných společností v čele s britsko-nizozemským gigantem Royal Dutch Shell, který v padesátých letech minulého století začal na území dnešní Nigérie těžit ropu. Již od svého raného působení v regionu byla společnost pravidelně obviňována z nekalých praktik, například z korupce nigerijských vlád a rozsáhlého znečišťování vodních toků i zemědělské půdy. Ročně v Nigérii dochází ke stovkám úniků ropy, jež jsou způsobeny závadami na zastaralém potrubí a poruchami zařízení naftařských společností, ale stejně tak sabotážemi či krádežemi ze strany třetích osob.

Úniky ropy způsobují rozsáhlé ekologické škody, ničí domovy místních obyvatel a vážně ohrožují jejich zdraví. Většina zdejšího obyvatelstva je přitom přímo závislá na přírodních zdrojích. Zemědělství a rybolov tvoří hlavní zdroj jejich obživy a pracovních příležitostí. V souvislosti s velkokapacitní těžbou došlo ke znečištění vodních toků a úhynu ryb. Kolem 75 % místních obyvatel nemá dosud přístup k pitné vodě. Namísto bohatství tak aktivity v ropném průmyslu přinesly do delty Nigeru spíše chudobu, násilné konflikty a porušování lidských práv.

Právo na příznivé životní prostředí je samozřejmě základní lidské právo, které se prolíná s právem na život a zdraví. Toto právo je chráněno jak národními legislativami, tak mnohými mezinárodními úmluvami, např. Aarhuskou úmluvou, Basilejskou úmluvou či Úmluvou o biodiverzitě.

Saro-Wiwův proces

Na ochranu životního prostředí a příznivých životních podmínek obyvatel delty Nigeru proto v roce 1990

Farmář Eric Dooh v Ogonilandu [1]

Ken Saro-Wiwa založil Hnutí za přežití národa Ogoni (*Movement for the Survival of the Ogoni People; MOSOP*). Nenásilné protesty tohoto hnutí následně skutečně vedly ke krátkodobému zastavení těžby v oblasti. Hnutí však vzápětí narazilo na politiku nigerijské vojenské vlády v čele s diktátorem Sani Abachou, pod jejíž ochranou ropná společnost v Nigérii operovala. Saro-Wiwa tak byl společně s dalšími osmi představiteli hnutí obžalován, ve vykonstruovaném procesu odsouzen a přes protesty světové veřejnosti dne 10. listopadu 1995 popraven oběšením.

Pozůstalí obětí vinili ze smrti svých blízkých společnost Shell. Spravedlnosti se však u nigerijských soudů nedomohli. Až těsně před projednáním sporu u soudu v New Yorku společnost Shell po dlouhých 13 letech přistoupila na mimosoudní vyrovnání, ve kterém nigerijským rodinám přiznala 15,5 milionů dolarů.

Dva velké úniky ropy v oblasti Bodo

Znečišťování nigerijské přírody ropou však neustalo. V roce 2008 došlo ke dvěma rozsáhlým únikům ropy, které bezprostředně ovlivnily život bezmála sedmdesáti tisíc lidí žijících v oblasti Bodo. Objem úniku z ropovodů se podle nezávislých odhadů pohyboval kolem 4000 barelů (kolem 363 000 litrů) ropy denně. Celkové znečištění je srovnatelné s havárií ropného tankeru Exxon Valdez v roce 1989, při které uniklo na 40 milionů litrů ropy.

Společnost Shell se i v tomto případě bránila tvrzením, že úniky byly způsobeny sabotážemi ze strany domorodců. Nigerijské zákony a předpisy totiž firmám ukládají povinnost odškodnit postižené únikem ropy pouze v případě, že důvodem úniku není sabotáž či krádež.

Vyšetřování obvykle nebývá příliš efektivní, neboť veškerými relevantními důkazy disponují ropné společnosti, které odmítají přiznat svá případná pochybení spočívající v nedostatečné údržbě ropných potrubí.

Zoufalí Nigerijci se nakonec po letech bezvýsledných soudních sporů obrátili na pomoc do Velké Británie. Anglický Vrchní soud v Londýně v roce 2014 uzavřel, že společnost Shell by měla nést odpovědnost za úniky ropy ze svých potrubí, pokud nepřijala přiměřená opatření před poruchami, ale také před krádežemi či sabotážemi. Následně vyšlo najevo, že společnost Shell byla prokazatelně upozorněna na rizika ohledně stavu potrubí ještě před mimořádně velkým únikem ropy, který způsobil škody v oblasti Bodo.

Společnost Shell sice popřela, že by vědomě pokračovala v používání ropovodu, který nezajišťuje bezpečný provoz, ale odpovědnost za havárie de facto převzala. S právními zástupci Nigerijců obývajících ropou zamořenou oblast Bodo se Shell dohodla na kompenzaci ve výši 55 milionů liber (asi 1,9 miliardy korun), a to předtím, než mohl být případ u soudu pravomocně ukončen. Dané odškodnění je pro obě společnost Shell poměrně nevýznamnou částkou, neboť její zisk v roce 2014 činil přes 19 miliard dolarů.

Vyčištěno?!

Ani po dvaceti letech od krveprolití ve jménu těžby ropy tedy nejsou problémy s ropným znečištěním v Nigérii vyřešeny. Začátkem listopadu 2015 nevládní organizace Amnesty International společně s Centre for Environment, Human Rights and Development (CEHRD) odhalily závažná pochybení společnosti Shell. Již před lety měla společnost odstranit čtyři ropné skvrny v deltě Nigeru, skutečnost je však dle nevládních organizací jiná. Bitva s tímto ropným gigantem o čisté životní prostředí v Nigérii tak stále není dobojována a následovníky Kena Saro-Wiwy čeká ještě dlouhá cesta.

Zdroje:

Amnesty International: Shell – ropa za každou cenu (<http://www.amnesty.cz/zakazdoucenu/zprava/prelomove-ekologicke-rozhodnuti-o-shellu>).

Shell to Pay \$15.5 Million to Settle Nigerian Case. Nytimes.com, 8. 6. 2009 (<http://www.nytimes.com/2009/06/09/business/global/09shell.html>).

Rozhodnutí High Court of Justice ze dne 20. 6. 2014 (<http://www.hendersonchambers.co.uk/wp-content/uploads/2014/06/Bodo-jment-prelim-issues.pdf>).

Shell lawsuit (re oil spills & Bodo community in Nigeria). Business & Human Rights Resource Centre (<http://business-humanrights.org/en/shell-lawsuit-re-oil-spills-bodo-community-in-nigeria>).

Royal Dutch Shell plc Annual Report and Form 20-F for the year ended December 31, 2014 (http://reports.shell.com/annual-report/2014/servicepages/downloads/files/entire_shell_ar14.pdf).

Niger Delta: Shell's manifestly false claims about oil pollution exposed, again (<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/11/shell-false-claims-about-oil-pollution-exposed/>).

Fotografie:

[1] Farmář Eric Dooh v Ogonilandu, foto: Flickr.com, CC BY-NC-SA 2.0.

[2] Protesty v ČR po smrti Kena Saro-Wiwy, 1996, foto: Frickr.com, CC BY-NC-ND 2.0.

Proběhl IV. ročník fóra OSN na téma byznys a lidská práva

Irena Kaletová

„Sledování pokroku a zajištění soudržnosti“, tak zněl podtitul čtvrtého fóra OSN na téma byznys a lidská práva – největšího celosvětového shromáždění týkajícího se této problematiky, které se konalo v polovině listopadu v Paláci národů v Ženevě.

Fórum, které od roku 2011 pořádá Pracovní skupina OSN pro problematiku lidských práv a nadnárodních korporací a jiných podnikatelských subjektů, bylo ustaveno rezolucí Rady OSN pro lidská práva. Účelem fóra je vedení diskuze o trendech a výzvách souvisejících s prováděním Obecných zásad OSN v oblasti byznysu a lidských práv (Guiding Principles on Business and Human Rights) a podporování dialogu a spolupráce.

Fórum jako místo pro diskuzi

Na setkání dorazilo více než dva tisíce účastníků, což je v historii této akce zatím nejvíce. Jedinečnost konference má spočívat právě v diverzně účastníků. Mezi řečníky jsou zastoupeny subjekty, které se v různém kontextu s prováděním Obecných zásad OSN setkávají – od představitelů místních komunit po výkonné ředitele společností, od investorů, kteří podporují odpovědný přístup obchodních společností k dodržování lidských práv, po zástupce vlád, které mají na druhé straně zájem na regulaci chování těchto společností. Mezi řečníky nechyběli ani zástupci sdružení podnikatelů a nevládních neziskových organizací.

Jednotlivé diskuze fóra byly tematicky zaměřené na různé aspekty problematiky lidských práv a podnikání. Respektovaly přitom tři pilíře vytyčené Obecnými zásadami OSN, tedy povinnost státu chránit lidská práva, odpovědnost korporací za dodržování lidských práv a potřeba přístupu obětí k efektivní nápravě. Značná pozornost byla na zasedání věnována metodám měření a posuzování plnění cílů, jejich slabinám a strategiím, které by měly nedostatky pomoci odstranit a přispět tak k vyšší relevanci a vypovídací hodnotě sbíraných dat. Jedná se o zásadní aspekt celé problematiky byznysu a lidských práv. Bez schopnosti objektivně posoudit plnění cílů samozřejmě nelze v této oblasti dosáhnout žádného pokroku.

Dosavadní úspěchy

Mezi konkrétní úspěchy, které byly na zasedání zmíněny, patří např. větší zapojení států do prosazování Obecných zásad OSN skrze přijímání národních akčních plánů [1], nebo větší odezva ze strany podnikatelských subjektů, které se hlásí k respektu k lidským právům a vypracovávají zprávy o úrovni jejich dodržování. Přes tyto dílčí úspěchy řečníci zdůrazňovali, že se jedná pouze o začátek dlouhé cesty, na které bude potřeba překonat ještě mnohé překážky. Mezi aktuální výzvy začlenili potřebu větší efektivity při uplatňování národních akčních plánů a budování širšího povědomí o dopadu podnikání na lidská práva. Jako problematické řečníci také označili častý nesoulad politických postojů jednotlivých států, jejichž představitelé se na jednu stranu zavazují k prosazování respektu k lidským právům v oblasti byznysu, na druhou však při vystupování z pozice ekonomického subjektu tyto postoje nerespektují.

Za pozitivní lze zcela jistě považovat skutečnost, že diskuze vedené v průběhu fóra nebyly vedeny pouze v duchu akademických disputací, ale byly věnovány často aktuálnímu praktickému dění na poli byznysu a lidských práv. Řečníci tak např. komentovali situaci ochrany práv zaměstnanců čajového průmyslu v Malawi či zaměstnanců textilních továren v Kambodži. Nebyla opomenuta ani témata jako dětská práce, útlak vůči ochráncům lidských práv či porušování lidských práv žen.

Konkrétnost mnohých příspěvků tak korespondovala s vysvětlením podtitulu letošního fóra, které podala v zahajovací řeči Margaret Jungk, členka pracovní skupiny OSN pro problematiku podnikání a lidských práv, tedy že je nutné nemyslet o cílech fóra pouze v intencích práva, ale především trvat na pokroku v realitě. Jedině tak se dostaví výsledky, které se projeví nejen „na papíře“, ale také ve skutečném světě.

Fórum OSN byznys a lidská práva [2]

Poznámky:

[1] Vláda České republiky mimo jiné s odkazem na Obecné zásady OSN schválila Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací v České republice v roce 2014.

Zdroje:

Business & Human Rights Resource Centre. *About the Working Group* (<http://business-humanrights.org/en/working-group/about-the-working-group>).

UN Web TV. *Forum on Business and Human Rights*. 16. – 18. 11. 2015 (<http://webtv.un.org/meetings-events/human-rights-council/forum-on-business-and-human-rights/watch/guiding-principles-in-global-governance-frameworks-forum-on-business-and-human-rights-2015/4615168272001#-full-text>).

United Nations Human Rights: Office of the High Commissioner for Human Rights. *The 4th Annual United Nations Forum on Business and Human Rights* (<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Forum/Pages/2015ForumBHR.aspx>).

United Nations Human Rights: Office of the High Commissioner for Human Rights. UN Human Rights Council Resolution 17/4, 6. 7. 2011 (http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/17/4).

Ministerstvo průmyslu a obchodu. *Národní akční plán energetické účinnosti ČR*. 23. 4. 2015 (<http://www.mpo.cz/dokument150542.html>).

Fotografie:

[1] Palác národů v Ženevě, foto: Vassil, Wikimedia Commons, CC0 1.0.

[2] Fórum OSN byznys a lidská práva, foto: OSN, CC BY-NC-ND 2.0.

Barmské parlamentní volby jako další krok k demokratizaci země

Josef Kovařík

Na začátku listopadu 2015 se v Barmě konaly parlamentní volby, jež byly pro zemi prvními svobodnými po dvaceti pěti letech. Jejich vítězkou se podle očekávání stala strana bývalé disidentky a nositelky Nobelovy ceny míru Do Aun Schan Su Ťij. V zemi tak po dlouhém období vládnutí represivní vojenské junty pokračuje proces uvolňování poměrů a dochází k nejistému demokratizačnímu procesu. Na druhou stranu je zřejmé, že volbám k opravdové demokracii scházelo poměrně hodně.

Vláda vojenského režimu

Barma se pod nadvládou autoritářského režimu zmítá již od roku 1962. Tehdy došlo ke svržení demokratického uspořádání a byla nastolena vláda vojenské junty, která postupně zrušila ústavu, parlament i vládu. Od té doby dochází k prohlubování a rozdmýchávání nepokojů, jelikož v Barmě existuje mnoho různých etnických menšin, které byly úplně vyloučeny z rozhodování ve státě a vůči kterým režim často zasahuje. Zároveň byla zavedena přísná cenzura tisku, zrušena svoboda slova a významnou měrou omezena i další lidská práva. Země se dlouhou dobu zmítala na pokraji občanské války a patřila k nejhudším na světě. OSN a Evropské hospodářské společenství (později EU) navíc uvalily na režim přísné mezinárodní sankce, což problémy ještě umocnilo.

Postupně narůstající odpor vůči diktátorskému režimu vyvrcholil v roce 1988, kdy při krvavě potlačené demonstraci v tehdejší hlavní městě Rangúnu zemřelo více než 100 lidí. Dosavadní vláda sice odstoupila, ale byla pouze nahrazena novou vojenskou juntou. Naděje však představovala skutečnost, že nová vláda vypsalala na rok 1990 vůbec první opravdu demokratické volby od roku 1962. Volby se ziskem více než 80 % hlasů vyhrála již tehdy Do Aun Schan Su Ťij a její nově založená strana Národní liga pro demokracii (NLD). Výsledky voleb však neuznala vládnoucí Strana svazové soudružnosti a rozvoje (USPD), a tím pádem bylo vítězství NLD považováno za neplatné. Po volbách navíc došlo k masivnímu zatýkání nepřátel režimu a samotná Su Ťij byla odsouzena k domácímu vězení, ve kterém s menšími přestávkami setrvala až do roku 2010.

Posun k demokracii a cesta k volbám

Klíčové změny ve vnitrostátním uspořádání se odehrály v roce 2010, kdy se ve volbách vítězná USPD zavázala skoncovat s vojenským zřízením, které bylo v březnu 2011 skutečně nahrazeno civilní vládou. Zároveň došlo

k propuštění velkého počtu politických vězňů včetně Su Ťij a zrušení zákazu registrace některých politických stran. Rovněž barmská ekonomika doznala značných proměn. Vláda řadou reforem postupně zavedla rozsáhlou liberalizaci hospodářství, což mělo za následek postupné zmírňování přísných mezinárodních sankcí vůči režimu a zároveň neustále se zvyšující příliv investic ze zahraničí. Podle dat časopisu *The Economist* se podíl investic ze zahraničí mezi lety 2010 až 2013 téměř ztrojnásobil a HDP země v tomto období rostl o více než 8 procent ročně.

Positivní vývoj v Barmě sledovaly se zájmem i západní demokracie, které zde vidí velký potenciál pro navázání vzájemné spolupráce. Především pro USA, které v posledních letech čím dál více přesouvají svoji pozornost k jihovýchodní Asii, je Barma potenciálním novým spojencem. Barma tak na svém území v posledních letech hostila např. amerického prezidenta Baracka Obamu či tehdejší ministryni zahraničí USA Hillary Clintonovou.

Průběh voleb

V těchto podmínkách velkých změn ve společnosti se 8. listopadu 2015 konaly v zemi volby do parlamentu. Nutno podotknout, že pro pokračování přerodu Barmy v demokracii byly výsledky těchto voleb naprosto klíčové. Pokud by uspěly nedemokratické síly, mohlo veškeré dosavadní úsilí o demokratizaci země přijít vniveč. Volbám proto předcházela poměrně masivní kampaň ze strany NLD se Su Ťij v čele. Ta nakonec potvrdila roli favoritky a vyhrála poměrně suverénně před druhou USPD, když získala celkem 348 ze 664 křesel ve dvoukomorovém parlamentu.

Přetrvávající problémy

Navzdory výše popsanému prodemokratickému vývoji zde existuje několik zádrhelů, které ukazují, že přehnaný optimismus ještě není na místě. Předně je nutné poukázat na skutečnost, že k volbám vůbec nebyly připuštěny některé etnické menšiny jako např. muslimské etnikum Rohingyů, kteří jsou v zemi považováni za přistěhovalce. Celkově problematika menšin a jejich diskriminace je a do budoucna i bude jedním z klíčových bodů, kterými se nová vláda musí zabývat. Odhaduje se totiž, že z celkových 51 milionů obyvatel Barmy tvoří více než třetinu právě etnické menšiny. Ty přitom často bojují buď mezi sebou navzájem nebo proti vládním vojskům a destabilizují tím tak celou zemi.

Dalším problematickým aspektem je skutečnost, že vojenské křídlo si přes všechny zmiňované reformy a změny ústavy ponechalo v zemi poměrně velkou moc. Má předem zajištěny významné ministerské posty, za jistých okolností může dle ústavy převzít úplnou moc

Su Ťij a Hillary Clintonová [1]

nebo si před každými parlamentními volbami pro sebe nárokuje plnou čtvrtinu křesel v každé komoře. Důsledek posledně zmiňovaného se ostatně projevil i při nedávných volbách, kdy komory parlamentu tvořilo celkem 440, respektive 224 křesel, ale reálně se rozdělovalo pouze 330, respektive 168 křesel. NLD tak potřebovala získat až 67 procent všech hlasů k tomu, aby mohla sama sestavit vládu (což se jí ale i tak povedlo). Ústavní omezení dolehla také na Su Ťij, která nemůže být zvolena prezidentkou, jelikož ústava znemožňuje kandidaturu osobám, jejichž rodinní příslušníci disponují cizím státním občanstvím. Oba synové bývalé disidentky stejně jako její zesnulý manžel mají britské občanství.

Z lidskoprávního pohledu mohou jistá úskalí přinášet i rostoucí investice velkých zahraničních firem. Barmská populace se totiž vyznačuje z ekonomického hlediska dvěma základními atributy: velmi mladá a velmi levná. Tato kombinace je z ekonomického úhlu pohledu vysloveně ideální. Zároveň však představuje možné obavy ohledně dodržování lidských práv pracovníků.

Celkově lze tedy říct, že přes nastolený demokratizační a liberalizační trend leží před barmskou vládou ještě mnoho zásadních problémů, se kterými se bude muset potýkat na cestě k dosažení demokratické společnosti.

Zdroje:

Human Rights Watch. *Burma Elections 2015*. 16. 11. 2015 (<http://www.hrw.org/blog-feed/burma-elections-2015>).

Campbell Charlie. *7 Things to Know About Burma's Upcoming Elections*. Time. 1. 10. 2015 (<http://time.com/4055196/burma-myanmar-elections/>).

The Economist. *An unfinished peace*. 16. 11. 2015 (<http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/11/myanmar-graphics>).

Fotografie:

[1] Su Ťij a Hillary Clintonová, foto: U.S.Gov., Wikimedia Commons, CC-PD-Mark.

4) Česká republika a lidská práva

Ústavní soud označil jednání policie s cizincem za ponižující*Ladislav Vyhnánek*

Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení je jedním z témat, jímž se (naštěstí) Ústavní soud nezabývá příliš často. O to důležitější jsou pak případy, v nichž se Ústavní soud právu podle čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nejen věnuje, nýbrž i konstatuje jeho porušení.

Nález sp. zn. I. ÚS 860/15 [1] soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové je proto cenným příspěvkem do sbírky české lidskoprávní literatury; zároveň je však mementem, že ani Česká republika se problémům a aplikací čl. 3 Úmluvy nevyhne.

Jednalo se o případ stěžovatele, občana Kamerunu, který žil v České republice od roku 2010. V květnu 2014 byl zajištěn za účelem správního vyhoštění do země původu, neboť od května 2013 v České republice pobýval bez platného povolení k pobytu. Dne 3. června 2014 policie zajistila stěžovateli místo na palubě letu, kterým měl o tři dny později opustit Českou republiku. O tomto letu se však stěžovatel dozvěděl až den před odletem.

Ráno v den pro stěžovatele přijela čtyřčlenná policejní eskorta, která jej měla odvézt na letiště. Stěžovatel se však odmítl eskortě dobrovolně podvolit, neboť mu odlet nebyl oznámen v dostatečném předstihu a nemohl se tedy rozloučit se svou českou přítelkyní, nechat si dovézt ze svého bytu v Praze osobní věci a informovat o svém přiletu rodinu v Kamerunu.

Pasivní odpor, chvaty, hmaty

Popis následných událostí se – jak tomu bývá – liší, avšak i podle verze policistů bylo vůči stěžovateli použito donucovacích prostředků. Stěžovatel kladl pasivní odpor a z pokoje se jej nepodařilo dostat ani pomocí chvatů a hmatů. Proto proti němu policisté použili – v uzavřené místnosti – i slzotvorný sprej. Poté dezorientovaného stěžovatele spoutali a odvezli na letiště. Pro část přesunu nespolupracujícího stěžovatele po prostorách letiště policie použila vozík na zavazadla. Kapitán letadla, kterým měl stěžovatel odletět, však odmítl stěžovatele na palubu připustit, neboť podle něj představoval stěžovatel pro let riziko s ohledem na stav stěžovatele a na to, že jej při letu neměl nikdo doprovázet. Stěžovatel byl tedy odvezen zpět do zařízení pro zajištění cizinců. Vyhoštěn byl následně dne 2. července 2014.

V mezidobí podal stěžovatel proti postupu policie trestní oznámení. Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS) po vyšetření věci odložila trestní oznámení stěžovatele, neboť shledala, že nejde o podezření z trestného činu a není namístě věc vyřídit jinak. Podle GIBS bylo použití donucovacích prostředků vůči stěžovateli přiměřené. Stěžovatel soustavně mařil realizaci svého vyhoštění, na což policisté museli reagovat a překonat jeho odpor. Zároveň z výpovědi lékařky ZZC vyplynulo, že stěžovatel byl ošetřen ihned po aplikaci slzotvorného prostředku a nejevil žádné další známky poranění.

Postup policie i GIBS napadl stěžovatel ústavní stížností. Ústavní soud pak shledal, že došlo k porušení práva stěžovatele nebýt podroben ponižujícímu zacházení (čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny), a to jak postupem policie (porušení substantivní větve tohoto práva), tak usnesením GIBS (pokud se týče procesních aspektů tohoto práva).

Donucovací prostředky? Ano, ale...

Při hodnocení postupu policie vzal Ústavní soud v úvahu celkový kontext věci. Nesoustředil se tedy pouze na samotné donucovací prostředky použité policií a převoz stěžovatele na letiště, nýbrž například i na skutečnost, že se stěžovatel o svém plánovaném odletu dozvěděl toliko s denním předstihem. Ačkoliv totiž Ústavní soud neoznačil všechny fáze postupu policie za protiprávní (neboť použití donucovacích prostředků bylo odůvodněno stěžovatelovou pasivní rezistencí), zdůraznil, že policie pochybila, když stě-

žovatele o odletu dostatečně neinformovala a neumožnila mu připravit se na něj. Toto pochybení podle něj zřejmě přispělo ke konfliktním událostem dne 6. června 2014, včetně použití slzotvorného plynu vůči stěžovateli v uzavřené místnosti.

Právě použití slzotvorného spreje (podpořené následným nasazením pout a přepravou stěžovatele na vozíku pro zavazadla) podle Ústavního soudu v tomto kontextu dosáhlo úrovně závažnosti představující ponižující zacházení v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy.

Zároveň Ústavní soud shledal i porušení povinnosti efektivně vyšetřit podezření na porušení čl. 3 Úmluvy.[2] Ústavní soud podrobil kritice zejména fakt, že se GIBS ve svém šetření nedostatečně věnovala zjištění zdravotního stavu stěžovatele. Stěžovatel namítal zejména nepřiměřené použití síly vůči němu (úder a kopy) a nepřiměřené utážení pout. Za takové situace se především nabízelo okamžité vyšetření stěžovatele nezávislým lékařem, který by zaznamenal případná

zranění stěžovatele i deset dnů po zákroku. Lékařské vyšetření stěžovatele ovšem GIBS neiniciovala, což mělo dle Ústavního soudu podstatný negativní vliv na účinnost vyšetřování (zde ÚS odkázal i na rozsudek ESLP ve věci *Eldar Imanov a Azhdar Imanov proti Rusku* ze dne 16. prosince 2010 č. 6887/02, § 113).

Poznámky:

[1] Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015.

[2] Pro více informací k povinnosti efektivního vyšetřování srov. Effective investigation

of ill-treatment Guidelines on European standards. Dostupné z <http://www.coe.int/t/dgi/hr-natimplement/publi/materials/1121.pdf>.

Fotografie:

[1] Ústavní soud, zdroj: Sokkk y / Wikimedia Commons.

[2] Ilustrační foto: Kamerun, Yaoundé, autor: Alvis Forcellini / Flickr.

Ilustrační foto: Kamerun, Yaoundé [2]

Třetí Ústavní soud bude brzy kompletní

Ladislav Vyhnánek

V polovině prosince skončí éra tzv. druhého Ústavního soudu. Ačkoliv k obměně většiny soudců již došlo během posledních zhruba tří let, teprve plánovaný odchod soudce Vladimíra Kůrky bude definitivní tečkou za působením toho složení soudu, jež rozhodovalo v ostře sledovaných kauzách typu *Melčák*,^[1] *Lisabon* ^[2] či o ústavnosti tzv. Topolánkova batohu.^[3]

Vladimír Kůrka nepůsobil jako věrozvěst nových ústavních idejí jako například Eliška Wagnerová či Pavel Holländer. Přesto lze Vladimíra Kůrku, profesního soudce, nepochybně označit jako zástupce jednoho z významných přístupů k ústavnímu soudnictví – a to přístupu zdůrazňujícímu sebeomezení (self-restraint) ústavních soudců. To koneckonců našlo svůj odraz i ve skutečnosti, že Vladimír Kůrka vycházel stěžovatelům jako soudce zpravodaj vstříc v nejmenším počtu případů ^[4]. Ovšem zdrženlivost ve vztahu k ústavním stížnostem není jedinou ilustrací tohoto jevu. Kůrkova zdrženlivost a lpění na textu ústavních předpisů jsou jasně patrné i (zejména) z některých jeho odlišných stanovisek. Stanovisko ve věci *Melčák* je toho jasným důkazem.

Pakliže se nestane nic neočekávaného, nahradí Vladimíra Kůrku profesor občanského práva Josef Fiala. Ten ostatně nebude na Ústavním soudu nováčkem – působil tam již jako asistent několika ústavních soudců. Bude však Josef Fiala nástupcem zdrženlivým jako Vladimír Kůrka, či naopak soudcem aktivistickým? Kam vychýlí rovnováhu (je-li nějaká) v rozhodování pléna Ústavního soudu? Na tyto otázky ještě odpovědi neznáme. Rádi však budeme mezi těmi, kteří je v následujících letech budou hledat – a dělit se o ně se svými čtenáři.

Poznámky:

[1] Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009.

[2] Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008.

[3] Např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008.

[4] Srov. Vyhnánek, L. *Judikatura v ústavním právu*. In: Bobek, M., Kühn, Z. *Judikatura a právní argumentace*. 2. vyd. Praha: Auditorium, 2013, tab. 1.

Fotografie:

[1] Ústavní soud, zdroj: Martin Strachoň / Wikimedia Commons.

Ústavní soud [1]

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Hana Gabrielová

Vnitrostátní právo

- Balog, B.: Charakter návrhu přijatého v referende. Právní obzor 5/2015.
- Večeřa, M., Urbanová, M.: Právo a recentní sociální změna. Právní obzor 5/2015.
- Volková, J.: Právní akty svévolného zákonodárce. Časopis pro právní vědu a praxi. 2/2015.
- Vysudil, F.: Trestnoprávna úprava trestania mladistvých v teoretických súvislostiach restoratívnej justície. Trestněprávní revue 11-12/2015.
- Králíčková, Z.: Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícím mateřství. Právní rozhledy 21/2015.
- Hájičková K.: Hromadné sledování občanů. Jurisprudence 5/2015.

Mezinárodní a právo Evropské unie

- Švarc, M.: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z říjnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. Trestněprávní revue 11-12/2015.
- Havelka, L.: Účinné, přiměřené a odrazující sankce za porušení unijního práva: úloha vnitrostátního soudce. Trestněprávní revue 11-12/2015.
- Tymofeyeva, A.: Vliv judikatury ESLP na právní

úpravu délky řízení v České republice, Rusku a na Ukrajině. Jurisprudence 5/2015.

- Kmec, J.: Evropský soud pro lidská práva - září 2015. Soudní rozhledy 11-12/2015.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Machoň, M.: The Influence of Epistemic Communities on International Political Negotiations about the Space Debris Problem. Mezinárodní vztahy 4/2015.
- Bílek, J.: Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů. Středoevropské politické studie 2/2015.
- Rudincová, K.: Migrace z Afrického rohu: Nestabilita, brutalita, beznaděj. Mezinárodní politika 11/2015.
- Kohútová, M.: GP Briefing: Migrační politika EÚ – další příklad rozděleného kontinentu? Global Politics 12/2015.
- Gorgol, M.: GP Briefing: Dojde k odtržení Katalánska? Global Politics 11/2015.
- Halaška, J., Navrátil, L.: Jak řešit ochranu obyvatelstva za stavu ohrožení státu a válečného stavu. Vojenské rozhledy 4/2015.
- Kufěák, J.: Hrozby z východu a jihu jako katalyzátory obranné a bezpečnostní spolupráce V4. Vojenské rozhledy 4/2015.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
e-mail hsmekal@fss.muni.cz | [webové stránky](http://www.centrumlidskaprava.cz) www.centrumlidskaprava.cz
tel. 549 498 264 | Redakční rada Jan Lhotský (editor), Lukáš Hoder, Linda Janků,
Hubert Smekal, Ladislav Vyhnánek | Sazba Tomáš Janků | ISSN 1804-2392.